

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงก้าวขึ้นมาเป็นบุคคลสำคัญในฐานะที่ทรงเป็นเจ้าของรุ่นแรก หนึ่งในจำนวนสามพระองค์ที่เล็งเห็นประโยชน์ของวิทยาการเทคโนโลยีแบบตะวันตก พระองค์เริ่มสนพระทัยศึกษาวิชาการแพทย์แผนตะวันตกจากมิชชันนารีอเมริกันตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้จะทรงได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่างๆแล้ว พระองค์ยังทรงมีพระอัจฉริยภาพเป็นมิตรต่อผู้อื่น ทรงวางพระองค์เข้าได้ด้วยดีกับชนชั้นผู้ปกครอง โดยเฉพาะขุนนางตระกูลขุนนางจึงทรงเป็นที่ยอมรับทั้งในกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์ กลุ่มขุนนาง และชาวตะวันตก

จากคุณลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยส่งเสริมให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในช่วงที่บ้านเมืองกำลังเผชิญกับปัญหาการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมตะวันตก กล่าวคือ ทรงได้รับแต่งตั้งให้รับผิดชอบราชการสำคัญหลายตำแหน่งตามลำดับดังต่อไปนี้คือ ตำแหน่งแม่ทัพหลวงในสงครามเชียงตุง ทรงเป็นประธานในการเจรจาสนธิสัญญากับชาติตะวันตก ทรงกำกับราชการกรมมหาดไทยและกรมพระคลังสินค้า ตลอดจนทรงดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินทั่วไป รวมทั้งทรงเป็นพระอาจารย์องค์หนึ่งในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะที่ยังทรงพระเยาว์อีกด้วย

ถึงแม้จะมีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทมาบ้างแล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงการมองภาพรวมในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองเท่านั้น อาทิ วิทยานิพนธ์เรื่องพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของนฤมล ศีร์วัฒน์ วิทยานิพนธ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการธำรงฐานะพระมหากษัตริย์ ของ พงศ์ศิธา เกษมสิน และงานวิจัยเรื่องการศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2394) ของ นิพาดา ยิ่งเจริญ และสวลี ธนประสิทธิ์พัฒนา ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะ

ประเมินบทบาทและความสำคัญของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ในช่วงระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อที่สังคมจารีตของไทยเริ่มคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมสมัยใหม่ในเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผู้เขียนได้วางวัตถุประสงค์ในการค้นคว้าและวิจัยไว้ดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารราชการแผ่นดิน
2. เพื่อศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการบริหารราชการแผ่นดินด้านต่าง ๆ ของพระองค์
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท กับชนชั้นผู้ปกครองและชาวตะวันตก

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะครอบคลุมช่วงเวลาเวลาที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเข้ารับราชการตลอดสามรัชกาล นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ทั้งนี้จะมีมุ่งศึกษาค้นคว้าในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่จะสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของพระองค์ในการบริหารราชการแผ่นดินได้สมบูรณ์ และต่อเนื่องมากกว่าสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 5

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

การดำเนินการค้นคว้าและวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Discription) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (Documentary Research) ทั้งจากหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) ประกอบกับหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources) โดยมีแหล่งศึกษา

ค้นคว้าที่สำคัญคือ ห้องเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข้อจำกัดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีปัญหาและข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยคือ มีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทโดยตรงน้อยมาก ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงได้รับมอบหมายให้ประกอบพระกรณียกิจหลายด้านก็ตาม แต่หลักฐานส่วนใหญ่มักให้ภาพรวมของกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองที่เน้นเฉพาะบทบาทของพระมหากษัตริย์หรือเสนาบดีที่มีบทบาทและความสำคัญในขณะนั้น เช่น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือกลุ่มเสนาบดีตระกูลขุนนาง เป็นต้น ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิททรงเป็นองค์หนึ่งในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง ดังนั้นการวิเคราะห์ตีความหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระองค์จึงจำเป็นต้องอาศัยเทียบเคียงกับกลุ่มบุคคลสำคัญเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไปได้ ผู้เขียนตระหนักดีถึงข้อจำกัดเหล่านี้ และพยายามใช้หลักฐานตรวจสอบกันหลายทางก่อนที่จะสรุปประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับพระองค์ท่าน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทและความสำคัญของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิทในฐานะที่ทรงเป็นเจ้านายรุ่นแรกที่สนพระทัยเรียนรู้วิทยาการตะวันตก และทรงทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติในการบริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่ตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงตอนต้นรัชกาลที่ 5
2. ช่วยให้เห็นใจคุณลักษณะของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทในการทำงานร่วมกับกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองกลุ่มต่าง ๆ และชาวตะวันตก ทั้งในทางการเมืองและส่วนพระองค์
3. ช่วยให้เห็นใจสภาพการเมืองการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 2385-2413 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากการศึกษาบทบาทและความสำคัญของพระองค์ในการบริหารราชการแผ่นดินด้านต่าง ๆ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
ต้นราชสกุลวงศ์ "สนิทวงศ์"

